

Spolne razlike u narcizmu kod mladih odraslih osoba.

Tutić, Vlatka

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:865454>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Vlatka Tutić

**SPOLNE RAZLIKE U NARCIZMU KOD MLADIH ODRASLIH
OSOBA**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Ana Kurtović

Osijek, 2016.

Sveučilište J.J. Strossmayera Osijek

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

Diplomski studij psihologije

Vlatka Tutić

**SPOLNE RAZLIKE U NARCIZMU KOD MLADIH ODRASLIH
OSOBA**

Diplomski rad

Područje društvenih znanosti, polje psihologija, grana klinička i zdravstvena
psihologija

Mentor: doc. dr. sc. Ana Kurtović

Osijek, 2016.

Sadržaj

Uvod.....	1
Normalni i patološki narcizam	Error! Bookmark not defined.
Grandiozni i vulnerabilni narcizam	3
Narcizam i privrženost	5
Cilj, problemi i hipoteze.....	9
Metoda.....	Error! Bookmark not defined.
Sudionici	Error! Bookmark not defined.
Instrumenti.	Error! Bookmark not defined.
Postupak	Error! Bookmark not defined.
Rezultati	Error! Bookmark not defined.
Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka.....	Error! Bookmark not defined.
Spolne i dobne razlike u vulnerabilnom i grandioznom narcizmu, te anksioznosti i izbjegavanju u bliskim vezama.....	Error! Bookmark not defined.
Povezanost između podtipova narcizma i dimenzija privrženosti.....	Error! Bookmark not defined.
Uloga spola u povezanosti podtipova narcizma i dimenzija privrženosti ..	Error! Bookmark not defined.
Rasprava	19
Spolne razlike u narcizmu	19
Narcizam i privrženost.....	Error! Bookmark not defined.
Uloga spola u povezanosti podtipova narcizma i dimenzija privrženosti ..	Error! Bookmark not defined.
Doprinos, ograničenja, i smjernice za buduća istraživanja ...	Error! Bookmark not defined.
Zaključak.....	Error! Bookmark not defined.
Literatura.....	29

Spolne razlike u narcizmu kod mladih odraslih osoba

Cilj ovoga istraživanja bio je ispitati spolne razlike u narcizmu, te ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti kod mladih odraslih osoba. Istraživanje je provedeno na uzorku od 250 sudionika, prikupljenih putem upitnika na internetu. Uzorak se sastojao od 150 žena i 100 muškaraca, u dobi od 20 do 40 godina. Od instrumenata su korišteni Inventar narcistične osobnosti kao mjera grandioznog narcizma, Skala hiperosjetljivog narcizma za mjerenje narcistične vulnerabilnosti, te Inventar iskustava u bliskim vezama, za procjenu dimenzija privrženosti u bliskim vezama. Rezultati analize varijance i Pearsonovog koeficijenta korelacije djelomično su potvrdili dvije hipoteze. Utvrđeno je da je kod žena značajno izraženiji vulnerabilni tip narcizma, dok za grandiozni tip narcizma nisu pronađene značajne spolne razlike. Dobivena je i značajna pozitivna povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja u bliskim vezama. Grandiozni tip narcizma nije značajno povezan ni s dimenzijom anksioznosti, ni s dimenzijom izbjegavanja. Nije potvrđena očekivana jača povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću kod djevojaka, ni jača povezanost grandioznog tipa narcizma s izbjegavanjem kod mladića.

Cljučne riječi: grandiozni narcizam, vulnerabilni narcizam, spolne razlike, privrženost

Gender differences in narcissism among young adults

The aim of this study was to examine the gender differences in narcissism, and the role of gender in relationship between narcissism and attachment dimensions among young adults. The study was conducted on a sample of 250 participants, gathered through online questionnaires. There was 150 female and 100 male participants in the sample, in the 20-40 age range. The instruments that were used included The Narcissistic Personality Inventory (NPI 40) as a measure of grandiose narcissism, The Hypersensitive Narcissism Scale (HSNS) to assess narcissistic vulnerability, and The experiences in close relationships-revised (ECR-R) for assessment of attachment dimensions in close relationships. Results of the analysis of variance and Pearson correlation coefficients partially confirmed two of hypothesis. There was significantly higher level of vulnerable narcissism among female participants, while gender differences in grandiose subtype were not found. Results showed significant and positive correlation between vulnerable narcissism and anxiety and avoidance in close relationships. Grandiose narcissism correlation with anxiety and avoidance was not significant. Also, stronger correlation between vulnerable narcissism and anxiety among female participants was not confirmed, neither was stronger correlation between grandiose narcissism and avoidance among male participants.

Key words: grandiose narcissism, vulnerable narcissism, gender differences, attachment

Uvod

Konstrukt narcizma u današnje je vrijeme vrlo popularan, a empirijski interes javio se 1980. godine, dodavanjem oblika maladaptivnog narcizma u izdanje Dijagnostičkog i statističkog priručnika za duševne poremećaje (DSM-III). Kao univerzalni psihološki fenomen narcizam je zbudjujući konstrukt s obzirom da ima i zdrave i nezdrave oblike (MacDonald, 2014). U relevantnim znanstvenim područjima razlikuju se dvije temeljne manifestacije narcizma: *normalni (zdravi)* i *patološki*.

Normalni i patološki narcizam

Zdravi narcizam uključuje stabilan osjećaj vlastite vrijednosti utemeljen na stvarnim postignućima, kapacitet da se osoba oporavi od razočaranja i neuspjeha, te sposobnost pronalaženja utjehe i podrške u odnosima (Horwitz, 2000; prema MacDonald, 2014). Posljednjih godina u istraživanjima se na subkliničke razine narcizma gleda kao na točke duž kontinuuma, poput bilo koje druge osobine ličnosti (Besser i Priel, 2010). Prema tom gledištu, pojedinci se nalaze na kontinuumu između zdravog i nezdravog narcizma, s rasponom od blažih narcističnih reakcija do trajnog poremećaja ličnosti (MacDonald, 2014).

Kernberg (1975; prema Levy, 2012) u tom kontinuumu razlikuje visoko, srednje i nisko funkcionirajuće narcise. Na najvišoj razini funkcioniranja nalaze se pojedinci koji mogu dostići divljenje potrebno za zadovoljenje vlastitih grandioznih potreba. Oni mogu uspješno funkcionirati tijekom života, no s odmakom vremena su podložni psihičkoj nestabilnosti ukoliko njihove grandiozne želje ne budu ostvarene. Na srednjoj razini funkcioniranja nalaze se pojedinci s osjećajem vlastite grandioznosti koji imaju malo interesa za ostvarivanje prave intimnosti s drugima. Najnižu razinu funkcioniranja obilježava komorbiditet s osobinama graničnog poremećaja ličnosti – doživljaj sebe je difuzan i manje stabilan, s oscilacijama između patološke grandioznosti i suicidalnosti. Najteži oblik je onaj kojeg karakteriziraju tipični simptomi narcističnog poremećaja ličnosti, uz koje pojedinac pokazuje i antisocijalno ponašanje, sklonost paranoji, te uživanje u agresivnosti i sadizmu (Levy, 2012).

Normalni i patološki narcizam razlikuju se po stupnju adaptivnosti, odnosno neadaptivnosti, s obzirom na karakternu strukturu i procese u pozadini psiholoških potreba za očuvanjem visoke razine pozitivne slike o sebi. Ta slika održava se kroz pristranu samoevaluaciju i traženje samopotvrđujućih iskustava od socijalne okoline (Pincus i sur., 2009). Istraživanja sugeriraju da je adaptivna narcistična osobnost psihološki otporna, relativno imuna na psihopatologiju te kako se poteškoće ovih osoba eventualno manifestiraju u interpersonalnoj sferi (Miller i sur., 2011). S druge strane, patološki narcizam uključuje

neuspješne strategije nošenja s kritikama i sumnjama u vrline i kompetencije narcistične osobe, a u području kliničke psihologije i psihijatrije to je definirano kao narcistični poremećaj ličnosti u DSM-5 (Američka psihijatrijska udruga, 2014).

Prema Američkoj psihijatrijskoj udruzi (2014), narcistični poremećaj ličnosti definira se kao pervazivni model osjećaja veličine (u mašti ili ponašanju), potrebe za divljenjem i nedostatka suosjećanja koji počinje prije rane zrelosti i očituje se u raznim situacijama. Narcistične osobe sebe vide u povoljnom svijetlu, preuveličavajući svoja postignuća i podcjenjujući tuđi rad. One sanjare o napretku, pobjedi, utjecaju, moći te obožavanju od strane drugih. Redovito očekuju da im drugi laskaju, te vjeruju da bi trebale imati posebne privilegije i poštovanje, iako nisu učinile ništa posebno kako bi stekle taj posebni tretman (Larsen i Buss, 2008). Njihovi međuljudski odnosi poremećeni su zbog nedostatka suosjećanja, osjećaja zavisti, arogancije, iskorištavanja drugih, te osjećaja odabranosti i povlaštenosti, zbog kojeg misle da im drugi moraju činiti usluge koje nije potrebno uzvratiti. Većina tih karakteristika potvrđena je kao vid narcističnog poremećaja ličnosti u empirijskim istraživanjima (Ronningston i Gunderson, 1990; prema Davison i Neale, 2002). Ono što, nadalje, čini narcističnu osobu teškim društvom jest nesposobost prepoznavanja potreba i želja drugih. Tijekom razgovora uglavnom pričaju o sebi, te u svakodnevnom govoru koriste zamjenice u prvom licu (ja, moje, meni) češće nego druge osobe (Raskin i Shaw, 1987; prema Larsen i Buss, 2008). Psiholozi Richard Robins i Oliver John (1997; prema Larsen i Buss, 2008) ustanovili su da osobe koje imaju visok rezultat na upitniku narcizma ocjenjuju svoje izvedbe mnogo pozitivnije nego što ih ocjenjuju drugi, što pokazuje samopotkrepljujuću komponentu narcizma. Ljudi koji su u vezi s narcističnom osobom često se žale da su narcisi usmjereni samo na sebe, emocionalno hladni, te nespreni na recipročne odnose pružanja i primanja u vezi (Larsen i Buss, 2008).

Epidemiološka studija ovog poremećaja pokazala je veću zastupljenost kod muškaraca (7,7%) nego žena (4,8%) (Stinson i sur., 2008; prema Grijalva i sur., 2015). Od osoba kojima se dijagnosticira narcistični poremećaj ličnosti, 50 - 75 % su muškarci. Relativno visoka pojavnost narcističnog poremećaja u muškaraca može biti rezultat neodobravanja samousmjerenog i iskorištavajućeg ponašanja kod žena od strane okoline. S druge strane, ta je razlika možda samo prividna te je moguće da je odraz rodno pristrane definicije narcizma, odnosno pristranosti pri konstrukciji poremećaja u DSM-u. Također, kod primjene kriterija može doći do pogrešaka zbog neprepoznavanja činjenice da iskazivanje simptoma poremećaja može biti različito kod žena i muškaraca (Nolen-Hoeksema, 2007). Neki istraživači napominju

kako bi grandiozni narcizam mogao biti značajno zastupljeniji kod muškaraca, dok bi žene bile sklonije vulnerabilnom tipu (Grijalva i sur., 2015).

Grandiozni i vulnerabilni narcizam

U novije vrijeme postoje teorijske i empirijske indikacije da narcistični poremećaj nije homogeni entitet, već da postoje određeni podtipovi (Cain i sur., 2008). Cain, Pincus i Ansell (2008) zaključili su kako postoje dvije različite slike narcistične disfunkcionalnosti, grandiozni i vulnerabilni narcizam, koji se razlikuju prema strategijama nošenja s vlastitim emocijama, samopoštovanjem i interpersonalnim odnosima (Cain i sur., 2008).

Grandiozne strukture odlikuje arogantnost, dojam o vlastitoj posebnosti i pravima, usmjerenost na sebe te nedostatak empatije. S druge strane, vulnerabilna narcistična ličnost istovremeno osjeća i intenzivan sram i krivnju vezano uz vlastite potrebe, te je dominantna samokritičnost, depresivnost i pretjerana osjetljivost na kritiku od drugih povezana sa socijalnim povlačenjem (Cain i sur., 2008). Vulnerabilni narcizam sličan je grandioznom po tome što su oba podtipa povezana s grandioznim fantazijama o sebi, osjećajem povlaštenosti te iskorištavanjem drugih zbog vlastite dobiti. Prema kliničkim i nekliničkim definicijama, grandiozni narcizam uključuje ekstremno pozitivnu, no i donekle krhku sliku o sebi. Nasuprot tome, vulnerabilne ličnosti prezentiraju se kao sramežljive, suzdržane, čak i empatične. Manje su sposobne koristiti strategije samopotkrepljenja kako bi upravljale samopoštovanjem, stoga se često oslanjaju na povratne informacije od drugih. Također, zbog krhke prirode svog samopouzdanja, osjećaju značajniju anksioznost kod uspostavljanja odnosa s drugima i preosjetljivi su na znakove razdvajanja (Besser i Priel, 2010).

Istraživanja i klinički dokazi ukazuju na to da su ova dva podtipa bolje konceptualizirana kao dimenzije u kojima se pojedinci razlikuju po relativnim razinama, što nadalje sugerira da grandiozni i vulnerabilni narcizam predstavljaju „dvije strane iste medalje“ (Miller i sur., 2013). Murrey (1938; prema Lannin i sur., 2014) smatra da narcistične osobe imaju dualnu dinamiku – pokazuju deluzije veličine i samohvalisanje, dok su ujedno skloni preosjetljivosti i anksioznosti. Narcistične osobine poput osjećaja povlaštenosti, nedostatka empatije i arogantnosti postoje zajedno s vulnerabilnim aspektima poput osjećaja inferiornosti i nezadovoljstva životom (Lannin i sur., 2014).

Iako mnoga istraživanja i klinički stručnjaci navode prisutnost i oscilaciju oba podtipa narcizma, dijagnostički kriteriji u DSM-5 usmjereni su na kliničku sliku narcistične grandioznosti, odnosno naglašavaju grandioznu dimenziju dok su vulnerabilni aspekti opisani u popratnim obilježjima poremećaja. Kada je počeo rad na DSM-5, mnogi stručnjaci složili su

se da bi varijacije u simptomatologiji bile bolje prezentirane dimenzijama nego kategorijama, posebice kada je riječ o osobinama ličnosti. No, APA je odlučila zadržati postojeći model poremećaja ličnosti, dok je predloženi novi model dodan u sekciju III, kao „Alternativni DSM-5 model poremećaja ličnosti“. U tom se modelu kao tipične karakteristike narcističnog poremećaja ličnosti navode promjenjivo, vulnerabilno samopouzdanje i pokušaji da se ono regulira traženjem pažnje i odobravanja. Prema kriteriju A, teškoće u funkcioniranju ličnosti očite su u slijedeća četiri područja: *identitetu* (druge osobe su izvor reguliranja samopouzdanja), *samoumjerenosti* (ciljevi usmjereni na postizanje odobravanja od drugih; osobni standardi previsoki ili preniski, ovisno o osjećaju povlaštenosti; često su nesvjesni svoje motivacije), *empatiji* (teškoće u prepoznavanju osjećaja i potreba drugih; podcjenjivanje ili precjenjivanje svojeg utjecaja na druge), i *intimnosti* (površne veze koje služe regulaciji samopouzdanja; nema iskrenog interesa za druge; prevladava osobna korist). Kriterij B navodi prisutnost dviju patoloških osobina ličnosti: *grandioznosti* i *traženja pažnje* (Američka psihijatrijska udruga, 2014).

Mnogi istraživači naglašavaju da je narcistična vulnerabilnost važan dio poremećaja (Morf i Rhodewalt, 2001; Pincus i Lukowitsky, 2010; Ronningstam, 2009; prema Miller i sur., 2013), te navode podatke o pojedincima s narcističnim poremećajem kod kojih je izražen osjetljivi ili vulnerabilni skup osobina (Russ i sur., 2008; prema Miller i sur., 2013). Stoga, trenutna dijagnoza ovog poremećaja nije posve zadovoljavajuća jer ne pokriva čitavu relevantnu simptomatiku, zbog čega se naperi moraju usmjeriti na proučavanja oba podtipa, što bi doprinjelo boljem razumijevanju narcizma (Cain i sur., 2008).

Grandiozni i vulnerabilni tipovi narcizma različito su povezani s okolinskim faktorima koji se smatraju važnima u etiologiji narcizma, poput zlostavljanja u djetinjstvu i negativnog roditeljskog stila odgoja (Miller i sur., 2011). Iako su empirijski dokazi ograničeni, istraživanja sugeriraju da je samo vulnerabilni tip značajno povezan s navedenim faktorima (Miller i sur., 2010; Otway i Vignoles, 2006; prema Miller i sur., 2011). S obzirom na razlike u iskustvima iz djetinjstva, ranim stilovima privrženosti, te u osobinama ličnosti i temperamentu, očekuje se da se dva podtipa narcizma razlikuju u interpersonalnim stilovima u odrasloj dobi (Miller i sur., 2011).

Grandiozni narcizam povezan je s dominantnim i iskorištavajućim interpersonalnim stilom, ignoriranjem utjecaja na druge te visokom motivacijom za ostvarivanjem koristi. S druge strane, vulnerabilni narcizam povezan je s osvetoljubivim i izbjegavajućim interpersonalnim stilom, stalnom svijesti o evaluacijama drugih, preosjetljivošću, pasivnom

agresijom i visokom motivacijom za izbjegavanjem mogućih nepoželjnih ishoda. Vulnerabilni aspekti često su zamaskirani površnim, asertivnim interpersonalnim stilom (Lannin i sur. 2014).

Kohut i Wolf (1978; prema Levy, 2012) su na temelju interpersonalnih odnosa opisali tri podtipa: (a) pojedinci željni spajanja s drugima koji se konstantno moraju vezati kako bi se definirali kroz druge, (b) pojedinci koji izbjegavaju socijalni kontakt zbog straha da njihovo ponašanje neće biti prihvaćeno; i (c) pojedinci koji vole biti u središtu pažnje i pokazivati se pred drugima. U svakom od podtipova je implicirana grandiozna i vulnerabilna dinamika (Levy, 2012).

Narcizam i privrženost

Teoriju privrženosti razvio je John Bowlby (1969), britanski psihoanalitičar koji je nastojao razumjeti neugodna iskustva djece odvojene od roditelja. Bowlby je definirao privrženost kao trajnu emocionalnu vezu koja je obilježena tendencijom traženja i održavanja blizine sa specifičnom osobom, osobito u vrijeme prijetnje i neugode. Prisutnost i priroda privržene veze iskazuje se privrženim ponašanjem koje ima vlastitu dinamiku. Privrženost je temeljan aspekt ljudskog života (Bowlby, 1969; prema Nekić i Galić, 2006). Mary Ainsworth utvrdila je postojanje tri obrasca ponašanja: A (anksiozno-izbjegavajući), B (sigurni) i C (anksiozno-opirući). Istraživanja u području privrženosti u odrasloj dobi rađena su pod pretpostavkom da je isti motivacijski sistem koji vodi razvoju bliske emocionalne veze između roditelja i djeteta odgovoran i za razvijanje emocionalnih intimnih odnosa u odrasloj dobi. Trajne intimne ljubavne veze, općenito gledano, najvažnije su privržene veze u odrasloj dobi (Nekić i Galić, 2006).

Sredinom 80-ih godina prošlog stoljeća istraživači su se počeli ozbiljnije usmjeravati na ispitivanje intimnih ljubavnih veza u okviru teorije privrženosti. Pretpostavili su da su u osnovi individualnih razlika u privrženosti u odrasloj dobi isti obrasci kao i u ranim fazama razvoja te su zapravo samo preformulirali opise obrazaca privrženosti koje je ustanovila Ainsworth sa suradnicima. Prema tome, osobe sigurnog obrasca privrženosti u odrasloj dobi osjećati će povjerenje prema partneru kojeg će percipirati kao dostupnog, te će otvoreno pokazivati da im ne smeta ako ovise o drugima i ujedno će dopustiti da i drugi ovise o njima. Anksiozno-odbijajući biti će zabrinuti da li ih drugi u potpunosti vole i lako će se naljutiti ako njihove potrebe nisu zadovoljene. Izbjegavajući se neće puno brinuti o vezi, jer ne žele da su drugi ovisni o njima i da su oni ovisni o drugima (Nekić i Galić, 2006).

Individualne razlike u privrženosti u odrasloj dobi refleksija su očekivanja i vjerovanja koja su formirana o sebi, drugima, i bliskim odnosima na temelju osobne povijesti privrženosti.

Radni modeli su relativno stabilni te vode i oblikuju ponašanje u bliskim vezama tijekom života. Formiranje novih veza i sudjelovanje u izgradnji kvalitetne veze biti će lakše osobama čiji su radni modeli organizirani i otvoreni novim informacijama, za razliku od osoba čiji su modeli nekoherentni. Radni modeli koji su u osnovi anksioznog stila privrženosti stvorit će teškoće pojedincu u formiranju ljubavnih i prijateljskih veza. U većini slučajeva ovisni su o partneru i skloni neodgovarajućem i manipulativnom ponašanju. Obrambeni ili odbijajući radni modeli privrženih odnosa otežati će formiranje povjerenja prema partneru i prepoznavanje svojih i partnerovih emocionalnih potreba (Colin, 1996; prema Nekić i Galić, 2006).

Bartholomew je predložila prošireni model obrazaca privrženosti u odrasloj dobi koji uključuje i integrira rezultate prijašnjih studija o privrženosti. Pretpostavila je i potvrdila postojanje, a i potrebu razlikovanja percepcije o sebi i percepcije drugih. Sistematizirala je Bowlbyevu koncepciju unutarnjih radnih modela, definirajući tako individualne razlike u privrženosti u odrasloj dobi u obliku dviju dimenzija: pozitivnog modela o sebi i pozitivnog modela o drugima. Dihotomiziranje obje dimenzije kao pozitivnih ili negativnih modela o sebi i drugima omogućuje razlikovanje četiri obrasca privrženosti (Nekić i Galić, 2006). Pozitivni model o sebi može se shvatiti kao internalizirani osjećaj vrijednosti koji nije ovisan o stalnim vanjskim procjenama. Pozitivni model o drugima reflektira očekivanja koja uključuju da se na druge gleda kao na dostupne i pristupačne. Sadrži aktivno traženje intimnosti i podrške u bliskoj vezi, dok negativan model o drugima vodi izbjegavanju intimnosti i podrške (Bartholomew i Horowitz, 1991). Dvije dimenzije koje se najčešće spominju su *izbjegavanje* (održavanje emocionalne distance od romantičnih partnera i pretjerano naglašavanje autonomije i neovisnosti) i *anksioznost* (strah da će veza završiti ili da ljubav neće biti uzvraćena). Kombinacije ovih dimenzija ukazuju na određeni stil privrženosti. Osobe koje su visoko na obje dimenzije imaju plašljivi stil privrženosti, osobe s visokim rezultatom na izbjegavanju a niskim na anksioznosti imaju odbijajući stil privrženosti, dok osobe s visokim rezultatom na anksioznosti i niskim na izbjegavanju imaju preokupirajući stil (Miller i sur., 2011).

Plašljivi stil uključuje negativan model o sebi i negativan model o drugima. U profilu ovog stila sadržano je nisko samopoštovanje i nisko povjerenje u sebe, te izbjegavanje intimnosti zbog straha od neprihvatanja. Plašljivi stil karakterizira nesigurnost, ranjivost i oklijevanje da se formira veza s drugima. U vezi su pripadnici ovog stila ovisni o partneru i osjećaju se usamljeno. U ljubavnim vezama su pasivni i nesigurni. Teško prekidaju vezu jer se boje da neće uspjeti uspostaviti drugu. Karakterizira ih želja za socijalnim kontaktom, koja je inhibirana strahom od odbijanja (Nekić i Galić, 2006).

Odbijajući stil čini pozitivni model o sebi, ali negativni model o drugima. Karakterizira ga visoko samopouzdanje, izbjegavanje intimnosti i defanzivno negiranje potrebe za bliskim intimnim vezama. Održavaju emocionalno distancirane odnose, pa je kod njih vjerojatno izražena veća želja za samoćom. Prijateljstva su im površna i više utemeljena na zajedničkom interesu i aktivnostima nego na emocionalnoj bliskosti. U ljubavnim vezama nedostaje im emocionalne bliskosti i samootkrivanja, i manje su uključeni u odnos od svojih partnera. Neugodno im je kada partner traži podršku te aktivno izbjegavaju primanje i davanje podrške (Nekić i Galić, 2006).

Preokupirajući stil označen je negativnim modelom o sebi, ali pozitivnim o drugima. Zaokupljeni su odnosima i jako ovisni o drugima jer su im upravo drugi izvor samopoštovanja. Očajnički traže društvo i pažnju te pretjerano zahtijevaju bliskost u vezi. Često osjećaju da ih drugi ne vrednuju dovoljno (Nekić i Galić, 2006).

Sigurni stil ima oba modela pozitivna. Uživaju i u osobnoj neovisnosti i u intimnosti s drugima. Koriste različite djelotvorne strategije suočavanja, uključujući i aktivno traženje podrške od drugih. U intimnim vezama su skloni intimnosti, bliskosti, međusobnom poštovanju i otkrivanju (Bartholomew i Horowitz, 1991). Model autorice Bartholomew je prvi koji osigurava teorijski razuman okvir za četiri, a ne tri obrasca privrženosti i njihove očekivane međusobne veze (Nekić i Galić, 2006).

Iako su narcizam i stilovi privrženosti najčešće istraživani iz drukčijih perspektiva, neka istraživanja sugeriraju da ta dva konstrukta dijele sličnu strukturu (Brennan i Shaver, 1998; Feintuch, 1998; prema Smolewska i Dion, 2005). Pistole (1995; prema Smolewska i Dion, 2005) smatra da tipovi nesigurne privrženosti, koju karakteriziraju različite kombinacije anksioznosti i/ili izbjegavanja, imaju istu svrhu kao i manifestacije obrambenih mehanizama pojedinaca s izraženom narcističkom vulnerabilnosti. Teoretičari vjeruju da roditeljske povratne informacije kojima nedostaje empatije i pažnje mogu potkopati zdravi narcistički potencijal i dovesti do toga da dijete ostane fiksirano na nezrelom, grandioznom stadiju razvoja, konstantno tražeći pažnju. U pokušaju da nastavi psihološki razvojni proces i ispuni potrebe, narcistični pojedinac izražava grandioznost i egzibicionizam i u odrasloj dobi (Watson i sur., 1993; prema Smolewska i Dion, 2005). Iako vulnerabilni narcisi imaju istu egzibicionističku potrebu za pažnjom, grandiozne fantazije su manje svjesne i uočljive su samo u bliskom kontaktu (Kernberg, 1975, prema Smolewska i Dion, 2005). Kod njih je izraženiji osjećaj vulnerabilnosti, a karakterizira ga ekstremna osjetljivost, neučinkovita regulacija emocija i osjećaji inferiornosti (Hendin i Cheek, 1997). Dimenzije anksioznosti i izbjegavanja pomažu ilustrirati kako se podtipovi narcizma i privrženost u romantičnim vezama spajaju unutar

konstrukta unutarnjih radnih modela opisanog u okviru teorije privrženosti. Dimenzija anksioznosti povezana je sa zaokupljenošću, ljubomorom, te strahom od napuštanja i odbijanja. Karakteriziraju je negativna afektivna iskustva povezana s doživljajem prijetnje, što proizlazi iz negativnog modela o sebi, razvijenog zbog neadekvatnog roditeljskog stila (Bowlby, 1973; prema Smolewska i Dion, 2005). Narcistična vulnerabilnost mogla bi biti povezana s visokom razinom anksioznosti u romantičnim vezama, jer su vulnerabilni pojedinci osjetljiviji na stresne događaje, skloni su osjećaju preplavljenosti problemima i doživljavanju neugodnih emocija. Dimenzija izbjegavanja povezana je s ranim iskustvima iz djetinjstva koja se odnose na odbijanje i/ili neemocionalne skrbnike, a obuhvaća izbjegavanje intimnosti, nelagodu kod bliskosti, i pretjerano oslanjanje isključivo na sebe (Brennan i sur., 1998). Vulnerabilni narcisi imaju nisku toleranciju na prijetnju (npr. situacije koje izazivaju anksioznost), koja u kombinaciji s nesigurnom percepcijom podrške doprinosi čestoj aktivaciji sistema privrženosti. To dovodi do stresa, stoga bi izbjegavanje moglo biti strategija nošenja s preosjetljivošću (Smolewska i Dion, 2005).

U kontekstu socijalne interakcije i veza, grandiozni narcizam karakterizira želja za dominacijom, nedostatak potrebe za povezanošću, samodostatnost i sumnjičavost prema drugima (Wink, 1991; prema Smolewska i Dion, 2005). Kada osobi kronično nedostaje podrška od objekta privrženosti, može se povećati prag tolerancije za doživljavanje negativnih emocija i u tom slučaju dolazi do „kompulzivnog oslanjanja na sebe“ (Bowlby, 1973; prema Smolewska i Dion, 2005). Pojedinci s izraženim grandioznim narcizmom odbacuju važnost socijalnih veza, a iskorištavanje i egzibicionizam koriste kako bi stvorili iluziju vlastite važnosti, zbog čega u romantičnim vezama ne mora postojati povezanost s anksioznošću. Robbins i Dupont (1992; prema Smolewska i Dion, 2005) smatraju da je primarni razlog za odbacivanje bliskih veza prijetnja koju one mogu predstavljati za sliku o sebi, što vodi do visoke izraženosti dimenzije izbjegavanja. Dakle, iako možda nemaju pozitivnu sliku o sebi, oni to rješavaju odbacivanjem interpersonalnih ciljeva i fokusiranjem na vlastite ciljeve koji se odnose na moć i privilegiranost. S druge strane, vulnerabilni narcisi mogu u bliskim vezama osjećati anksioznost jer se nisu naučili nositi s negativnom slikom o sebi zbog čega se boje da će ih drugi vidjeti kao nedostojne njihovih osjećaja (Smolewska i Dion, 2005). Stoga se čini da je vulnerabilni narcizam povezan s plašljivim stilom privrženosti (Dickinson i Pincus, 2003; Otway i Vignoles, 2006; prema Miller i sur., 2011), dok je grandiozni povezan sa sigurnim ili s odbijajućim stilom (Dickinson i Pincus, 2003; Miller i sur., 2010, prema Miller i sur., 2011).

Također, mnogi autori nalaze i konzistentne spolne razlike u privrženosti, osobito kod preokupirajućeg stila privrženosti, koji je zastupljeniji kod žena nego muškaraca, i odbijajućeg stila koji je zastupljeniji kod muškaraca (Bartholomew i Horowitz, 1991).

S obzirom da su spolne razlike u podtipovima narcizma slabije istraživane, kao i odnosi podtipova narcizma i stilova privrženosti, planirano istraživanje doprinijelo bi proširivanju dosadašnjih spoznaja, posebice uvidom u potencijalnu moderatorsku ulogu spola u odnosu narcizma i privrženosti.

Cilj, problemi i hipoteze

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati spolne razlike u narcizmu, te ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti kod mladih odraslih osoba.

Problemi

1. Ispitati učinke spola, dobi i njihove interakcije, na izraženost grandioznog i vulnerabilnog narcizma, te anksioznosti i izbjegavanja u bliskim odnosima.
2. Ispitati povezanost podtipova narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima.
3. Ispitati ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima.

Hipoteze

1. Očekuju se statistički značajne spolne razlike u podtipovima narcizma – kod žena će biti izraženiji vulnerabilni, a kod muškaraca grandiozni tip narcizma.
2. Očekuje se da će vulnerabilni tip narcizma biti pozitivno povezan s anksioznošću i izbjegavanjem, dok će grandiozni tip biti pozitivno povezan s izbjegavanjem a negativno povezan s anksioznošću.
3. Očekuje se da će povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću biti veća kod žena nego kod muškaraca, dok će povezanost grandioznog tipa narcizma s izbjegavanjem biti veća kod muškaraca nego kod žena.

Metoda

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 250 (N=250) sudionika. Od ukupnog broja sudionika više ih je ženskog spola (N=150) nego muškog spola (N=100). Kriterij za odabir sudionika bio je raspon dobi od 20 do 40 godina. Prosječna dob sudionika je 29 godina. Prema razini obrazovanja, najviše je sudionika sa završenom srednjom školom (37%), diplomskim studijem (36%) i preddiplomskim studijem (21%).

Instrumenti

Inventar narcistične osobnosti. Inventar narcistične osobnosti (*The Narcissistic Personality Inventory - NPI 40*, Raskin i Terry, 1988), koristi se za procjenu narcističnih osobina ličnosti u nekliničkom uzorku. Raskin i Terry (1988) faktorskom analizom odgovora na NPI-u izdvojili su sedam faktora koji se odnose na narcističnu grandioznost, a nazvali su ih *Autoritet, Egzibicionizam, Superiornost, Taština, Eksploatacija, Povlaštenost i Samodostatnost*. Upitnik se može koristiti kao unidimenzionalna mjera, te će se i u ovom istraživanju koristiti kao unidimenzionalna mjera za procjenu grandioznog tipa narcizma. Upitnik se sastoji od 40 parova tvrdnji, a samo jedna u paru ukazuje na narcizam. Zadatak sudionika je odabrati jednu od dvije tvrdnje s kojom se najviše slažu, a ukupni rezultat je zbroj tvrdnji koje upućuju na narcizam. Rezultat na upitniku kreće se od 0 do 40, pri čemu veći rezultat ukazuje na veći stupanj narcizma. Istraživanjem psihometrijskih karakteristika skale dobiveni su koeficijenti unutarnje konzistencije Cronbach α u rasponu od .83 do .90, što ukazuje na visoku pouzdanost (Raskin i Terry, 1988). U ovom istraživanju dobiven je Cronbach α koji iznosi .86.

Skala maladaptivnog prikrivenog narcizma. Skala maladaptivnog prikrivenog narcizma (*The Maladaptive Covert Narcissism Scale – MCNS*, Cheek, Hendin i Wink, 2013) proširena je verzija *Skale hiperosjetljivog narcizma (The Hypersensitive Narcissism Scale – HSNS*, Hendin i Cheek, 1997), mjere vulnerabilnog narcizma nastale analizom čestica Murreyve (1938) skale narcizma u odnosu na druge relevantne mjere (NPI, MMPI subskale narcizma). *Skala hiperosjetljivog narcizma* sastojala se od 10 čestica značajno povezanih s narcističkom vulnerabilnošću i posjedovala je prikladne psihometrijske kvalitete, s koeficijentom unutarnje konzistencije Cronbach α u rasponu od .72 do .76 (Hendin i Cheek, 1997). Proširena verzija odnosno *Skala maladaptivnog prikrivenog narcizma* nastala je u namjeri da se poveća pouzdanost originalne skale te time dobije još potpunija mjera vulnerabilnog narcizma. Originalnoj skali od 10 čestica dodano je još 13 čestica (npr. „*Osjećam se poniženo kada me netko kritizira*“, „*Pitam se zašto drugi više ne cijene moje kvalitete*“,

„Pod svaku cijenu pokušavam izbjeći odbijanje“), čime se pouzdanost skale značajno povećala ($\alpha = .89$). I u ovom istraživanju dobiven je sličan koeficijent unutarnje konzistencije, koji iznosi .87. Skala *maladaptivnog prikrivenog narcizma* unidimenzionalna je mjera, sastoji se od 23 čestice, a zadatak sudionika je da na skali od 5 stupnjeva procjene u kojoj mjeri je navedena tvrdnja karakteristična za njih (od 1- „Vrlo nekarakteristično“ do 5- „Vrlo karakteristično“). Ukupni rezultat je zbroj svih odgovora, a veći rezultat ukazuje na veći stupanj vulnerabilnog narcizma.

Inventar iskustava u bliskim vezama. Inventar iskustava u bliskim vezama (*The experiences in close relationships-revised ECR-R*, Fraley, Waller, i Brennan, 2000) je skala privrženosti temeljena na jedinstvenoj faktorskoj analizi svih dotada poznatih skala samoprocjene privrženosti primijenjenih na velikom uzorku odraslih ispitanika. Inventar se sastoji od 36 čestica te mjeri dvije dimenzije: "anksioznost" i "izbjegavanje". Anksioznost se odnosi na strah od odbijanja ili napuštanja, a *Izbjegavanje* na doživljaj neugode zbog bliskosti i ovisnosti o drugima. Pouzdanost originalnih subskala je visoka i zadovoljavajuća: Cronbach α koeficijent skale izbjegavanja iznosi .94, a skale anksioznosti .91 (Brennan i sur., 1998.). U ovom istraživanju također je dobivena visoka pouzdanost subskala: Cronbach α koeficijent skale izbjegavanja iznosi .91, a skale anksioznosti .92. Eksploratorna i konfirmatorna faktorska analiza pokazuju da ECR-R ima jasnu dvofaktorsku strukturu, dobra psihometrijska svojstva, te može služiti kao pouzdana mjera privrženosti (Fraley, Waller, i Brennan, 2000). U ovom istraživanju privrženost se odnosi na romantične veze, a zadatak sudionika je procijeniti koliko se slažu s navedenim tvrdnjama na skali od 7 stupnjeva (od 1- „U potpunosti se ne slažem“ do 7- „U potpunosti se slažem“). Rezultati se zbrajaju posebno za obje subskale a moguće je razlikovati četiri tipa privrženosti ovisno o kombinacijama rezultata anksioznosti i izbjegavanja. Osobe s niskim rezultatima na obje dimenzije smatraju se *sigurno* privrženima, dok osobe koje su visoko na obje dimenzije imaju *plašljivi* stil privrženosti. Nadalje, osobe s visokim rezultatom na izbjegavanju a niskim na anksioznosti imaju *odbijajući* stil privrženosti, dok osobe s visokim rezultatom na anksioznosti i niskim na izbjegavanju imaju *preokupirajući* stil. Iako je pretpostavka autora da se stilovi privrženosti mogu mjeriti kao zasebne kategorije, korištenje kategorija u mjerenju privrženosti može biti problematično jer se ne može odrediti stupanj u kojem određeni stil privrženosti može biti zastupljen kod pojedinca. Također, obrada rezultata dobivenih kategorijalnim mjerama ograničena je, jer je korištenje nekih multivarijantnih analiza nemoguće (Nekić i Galić, 2006). S obzirom na navedeno, u ovom istraživanju će se umjesto stilova privrženosti koristiti dimenzije anksioznosti i izbjegavanja.

Postupak

Istraživanje se provodilo putem Interneta, te je uzorak sudionika prikupljen pomoću Facebooka, psihološke stranice „Istraži me“ i foruma. U uvodnoj uputi sudionicima je objašnjena tema istraživanja, te da ispunjavanjem upitnika daju svoju suglasnost za korištenje podataka u istraživačke svrhe. Također je navedeno kako je njihovo sudjelovanje u potpunosti dobrovoljno i da mogu odustati u bilo kojem trenutku. Nadalje, sudionicima je naglašeno da je istraživanje anonimno a dobiveni podaci povjerljivi, te da će se podaci analizirati isključivo na grupnoj a ne individualnoj razini, za potrebe izrade diplomskog rada. Sudionici su nakon ispunjavanja upitnika dobili kontakt e-mail, na koji se mogu javiti ukoliko imaju pitanja ili žele uvid u rezultate istraživanja. S obzirom da se instrumenti korišteni u istraživanju baziraju na samoprocjenama, prije ispunjavanja samih upitnika sudionicima je objašnjeno da se od njih traže iskrene procjene vlastitog ponašanja i doživljavanja u svakodnevnom životu. Također, sudionicima je navedeno i vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika, a na početku svakog upitnika bila je uputa u kojoj je pojašnjen način ispunjavanja.

Rezultati

Testiranje preduvjeta za korištenje parametrijskih postupaka

Prije obrade podataka, Kolmogorov-Smirnovljev testom provjeren je normalitet distribucija rezultata svih varijabli korištenih u istraživanju. Kolmogorov-Smirnovljev test za vulnerabilni narcizam ($D(250) = .056; p = .054$) nije se pokazao statistički značajnim što znači da distribucija rezultata vulnerabilnog narcizma ne odstupa značajno od normalne. Suprotno tome, rezultati grandioznog narcizma ($D(250) = .083; p < .01$), anksioznosti u bliskim vezama ($D(250) = .064; p < .05$) te izbjegavanja u bliskim vezama ($D(250) = .094; p < .01$) značajno odstupaju od normalne distribucije. Vizualnom inspekcijom rezultata navedenih varijabli, na temelju Q-Q dijagrama, može se utvrditi da odstupanje nije veliko te da distribucije imaju tendenciju normalnih distribucija.

Sve varijable imaju zadovoljavajuću spljoštenost (indeksi spljoštenosti kreću se u rasponu od -0.332 do 0.073), i asimetričnost (indeksi asimetričnosti kreću se u rasponu od 0.199 do 0.572).

Prema centralnom graničnom teoremu, pri korištenju većih uzoraka distribucija aritmetičkih sredina bit će normalna bez obzira na to kako su mjereni podaci distribuirani u populaciji (Donaldson, 1968). Najmanja podskupina korištena u analizama varijance ovog

istraživanja ima 47 sudionika, što je dovoljno velik broj da odstupanja od normalne distribucije ne predstavljaju problem provedbi analize varijance, zbog čega ju je opravdano provesti.

Spolne i dobne razlike u vulnerabilnom i grandioznom narcizmu, te anksioznosti i izbjegavanju u bliskim vezama

S ciljem odgovaranja na prvi problem, odnosno ispitivanja glavnih i interakcijskih učinaka spola i dobi na četiri zavisne varijable: izraženost vulnerabilnog narcizma, grandioznog narcizma, anksioznosti u bliskim vezama te izbjegavanja u bliskim vezama, provedene su četiri dvosmjerne analize varijance za nezavisne uzorke. Nezavisna varijabla spola ima dvije razine (muški i ženski spol), kao i nezavisna varijabla dobi (20 do 29 godina te 30 do 40 godina).

Tablica 1. Deskriptivna statistika - Rezultati vulnerabilnog i grandioznog narcizma, te anksioznosti i izbjegavanja na ukupnom uzorku.

Varijabla	N	M	SD	Raspon	
				Teorijski	Izmjereni
Vulnerabilni narcizam	250	61.15	14.52	23 – 115	23 – 109
Grandiozni narcizam	250	13.20	7.26	0 – 40	0 – 38
Anksioznost	250	3.02	1.22	1.0 – 7.0	1.0 – 7.0
Izbjegavanje	250	3.05	1.15	1.0 – 7.0	1.0 – 6.4

Kao što je vidljivo iz Tablice 1, izmjereni rasponi rezultata svih sudionika na četiri varijable slični su teorijskim, no s nižim maksimalnim rezultatima. Srednja vrijednost postignuta na skali vulnerabilnog narcizma odgovara prosjeku (rezultati od 60 do 82 smatraju se prosječnima). Sudionici su na mjeri grandioznog narcizma postigli srednju vrijednost nižu od očekivanog prosjeka koji iznosi 15.3. Srednja vrijednost dimenzije izbjegavanja je nešto viša u odnosu na dimenziju anksioznosti, no u okvirima su očekivanih. Rezultati za podskupine žena i muškaraca različite dobi prikazani su u Tablici 2.

Tablica 2. Deskriptivna statistika – Rezultati vulnerabilnog i grandioznog narcizma te anksioznosti i izbjegavanja u bliskim vezama za podskupine muškaraca i žena različite dobi.

Dob	Spol	N	Vulnerabilni narcizam		Grandiozni narcizam		Anksioznost u bliskim vezama		Izbjegavanje u bliskim vezama	
			M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
20 do 29 god.	Muškarci	53	59.42	14.61	15.64	7.23	3.01	1.14	3.05	1.04
	Žene	87	64.97	14.54	13.15	6.59	3.34	1.33	3.02	1.22
Ukupno		140	62.86	14.77	14.09	6.92	3.21	1.27	3.03	1.15
30 do 40 god.	Muškarci	47	57.19	14.51	12.43	8.16	2.85	1.05	3.34	1.24
	Žene	63	60.30	13.54	11.78	7.13	2.70	1.13	2.86	1.03
Ukupno		110	58.97	13.98	12.05	7.56	2.76	1.10	3.06	1.14
Muškarci (ukupno)		100	58.37	14.53	14.13	7.81	2.93	1.10	3.19	1.14
Žene (ukupno)		150	63.01	14.27	12.57	6.83	3.07	1.29	2.95	1.15
Svi sudionici		250	61.15	14.53	13.20	7.26	3.02	1.22	3.05	1.15

Tablica 3. Analiza varijance – Izraženost vulnerabilnog narcizma prema spolu i dobi.

Izvor varijance	Sume kvadrata	df	Srednji kvadrati	F	p
Dob	702.66	1	702.66	3.43	.065
Spol	1110.98	1	1110.98	5.43	.021
Interakcija	88.21	1	88.21	0.43	.512
Pogreška	50340.31	246	204.63		
Ukupno	987440.00	250			

Provedena analiza varijance učinaka spola i dobi na izraženost vulnerabilnog narcizma pokazala je statistički značajan glavni učinak spola, male veličine efekta ($F(1,246) = 5.429$; $p = .021$; $\omega = .13$). Žene imaju statistički značajno izraženiji vulnerabilni narcizam od muškaraca. Glavni učinak dobi, iako je blizu značajnosti, nije statistički značajan ($F(1,246) = 3.434$; $p = .065$; $\omega = .01$), kao ni interakcijski učinak spola i dobi ($F(1,246) = 0.431$; $p = .512$; $\omega = .00$).

Tablica 4. Analiza varijance – Izraženost grandioznog narcizma prema spolu i dobi.

Izvor varijance	Sume kvadrata	df	Srednji kvadrati	<i>F</i>	<i>p</i>
Dob	311.74	1	311.74	6.05	.015
Spol	146.02	1	146.02	2.84	.093
Interakcija	50.38	1	50.38	0.98	.323
Pogreška	12661.62	246	51.47		
Ukupno	56667.00	250			

Provedena je analiza varijance učinaka spola i dobi na izraženost grandioznog narcizma. Dobiven je statistički značajan glavni učinak dobi, male veličine efekta ($F(1,246) = 6.057$; $p = .015$; $\omega = .14$). Mlađi sudionici (20 do 29 godina) imaju statistički značajno izraženiji grandiozni narcizam od starijih sudionika (30 do 40 godina). Nije nađen statistički značajan glavni učinak spola ($F(1,246) = 2.837$; $p = .093$; $\omega = .08$), kao ni interakcijski učinak spola i dobi ($F(1,246) = 0.979$; $p = .323$; $\omega = .00$).

Tablica 5. Analiza varijance – Izraženost anksioznosti u bliskim vezama prema spolu i dobi.

Izvor varijance	Sume kvadrata	df	Srednji kvadrati	<i>F</i>	<i>p</i>
Dob	9.48	1	9.48	6.64	.011
Spol	0.52	1	0.52	0.36	.545
Interakcija	3.48	1	3.48	2.43	.120
Pogreška	351.24	246	1.43		
Ukupno	2641.52	250			

Analiza varijance učinaka spola i dobi na izraženost anksioznosti u bliskim vezama pokazala je statistički značajan glavni učinak dobi, male veličine efekta ($F(1,246) = 6.640$; $p = .011$; $\omega = .15$). Mlađi sudionici (20 do 29 godina) imaju statistički značajno izraženiju anksioznost u bliskim vezama od starijih sudionika (30 do 40 godina). Nije nađen statistički značajan glavni učinak spola ($F(1,246) = 0.367$; $p = .545$; $\omega = .00$), kao ni interakcijski učinak spola i dobi ($F(1,246) = 2.436$; $p = .120$; $\omega = .07$).

Tablica 6. Analiza varijance – Izraženost izbjegavanja u bliskim vezama prema spolu i dobi.

Izvor varijance	Sume kvadrata	df	Srednji kvadrati	<i>F</i>	<i>p</i>
Dob	0.24	1	.24	0.18	.669
Spol	3.84	1	3.84	2.95	.087
Interakcija	3.04	1	3.04	2.33	.128
Pogreška	320.88	246	1.30		
Ukupno	2646.39	250			

Analiza varijance učinaka spola i dobi na izraženost izbjegavanja u bliskim vezama nije pokazala statistički značajan glavni učinak dobi ($F(1,246) = 0.183$; $p = .669$; $\omega = .00$), glavni učinak spola ($F(1,246) = 2.947$; $p = .087$; $\omega = .09$), kao ni interakcijski učinak spola i dobi ($F(1,246) = 2.331$; $p = .128$; $\omega = .07$).

Povezanost između podtipova narcizma i dimenzija privrženosti

Kako bi se odgovorilo na drugi postavljeni problem, izračunati su Pearsonovi koeficijenti korelacije prikazani u Tablici 7. Analizom povezanosti vulnerabilnog tipa narcizma i anksioznosti, dobivena je statistički značajna, umjerena pozitivna povezanost ($r(250) = .533$; $p < .001$). Također je dobivena statistički značajna niska pozitivna povezanost vulnerabilnog narcizma s izbjegavanjem ($r(250) = .189$; $p = .003$). Grandiozni tip narcizma nije se pokazao statistički značajno povezan niti s anksioznošću ($r(250) = -.041$; $p > 0.05$), niti s izbjegavanjem ($r(250) = -.039$; $p > 0.05$).

Tablica 7. Interkorelacije između podtipova narcizma i dimenzija anksioznosti i izbjegavanja (N=250).

Varijable	1	2	3	4
1. Grandiozni narcizam	–	.146*	-.041	-.039
2. Vulnerabilni narcizam		–	.533**	.189**
3. Anksioznost			–	.278**
4. Izbjegavanje				–

Uloga spola u povezanosti podtipova narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima

Kao odgovor na treći problem, najprije su izračunati Pearsonovi koeficijenti korelacije između podtipova narcizma i dimenzija privrženosti, posebno za muškarce (Tablica 8) i žene (Tablica 9). Analizom povezanosti vulnerabilnog tipa narcizma i anksioznosti, kod oba spola dobivena je statistički značajna, umjerena, pozitivna povezanost (kod muškaraca $r(100) = .423$; $p < .001$, kod žena $r(150) = .597$; $p < .001$). Kod žena je također dobivena statistički značajna pozitivna povezanost vulnerabilnog narcizma s izbjegavanjem ($r(150) = .257$; $p = .001$), dok se kod muškaraca ista povezanost nije pokazala značajnom ($r(100) = .136$; $p = .178$). Grandiozni tip narcizma ni kod jedne skupine nije statistički značajno povezan s anksioznošću i izbjegavanjem.

Tablica 8. Interkorelacije između podtipova narcizma i dimenzija anksioznosti i izbjegavanja kod muškaraca (N=100).

Varijable	1	2	3	4
1. Grandiozni narcizam	–	.138	-.057	-.165
2. Vulnerabilni narcizam		–	.423**	.136
3. Anksioznost			–	.150
4. Izbjegavanje				–

Tablica 9. Interkorelacije između podtipova narcizma i dimenzija anksioznosti i izbjegavanja kod žena (N=150).

Varijable	1	2	3	4
1. Grandiozni narcizam	–	.187*	-.022	.037
2. Vulnerabilni narcizam		–	.597**	.257**
3. Anksioznost			–	.363**
4. Izbjegavanje				–

Nakon izračuna korelacija između podtipova narcizma i dimenzija privrženosti posebno za žene i muškarce, kao odgovor na treću hipotezu htjelo se ispitati je li povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću izraženija kod žena a povezanost grandioznog tipa

narcizma s izbjegavanjem izraženija kod muškaraca. Testirana je značajnost razlike među korelacijama. Koeficijenti korelacije su uz pomoć tablice pretvoreni u odgovarajuće Fisherove z vrijednosti, izračunate su standardne pogreške, te su uspoređeni koeficijenti. Rezultati su prikazani u Tablici 10.

Tablica 10. Značajnosti razlika između muškaraca i žena u povezanosti vulnerabilnog narcizma i anksioznosti, te grandioznog narcizma i izbjegavanja.

		r	Fisherova z vrijednost	Standardne pogreške z vrijednosti	Standardna pogreška razlike	t	P
Vulnerabilni narcizam i anksioznost	Muškarci	.423	.454	0.102 0.083	0.131	1.77	> 0.05
	Žene	.597	.685				
Grandiozni narcizam i izbjegavanje	Muškarci	.165	.167	0.102 0.083	0.131	0.99	> 0.05
	Žene	.037	.037				

Kako bi razliku između dva koeficijenta korelacije proglasili statistički značajnom, ona mora biti dva puta veća od svoje pogreške, odnosno t izraz mora biti veći od 1.96 (Petz, 2004). Kao što je vidljivo iz tablice 10, razlika između koeficijenata korelacije vulnerabilnog narcizma i anksioznosti nije statistički značajna ($t(250) = 1.77; p > 0.05$). Muškarci i žene ne razlikuju se značajno po jačini povezanosti vulnerabilnog narcizma s anksioznošću. Razlika koeficijenata korelacije grandioznog narcizma i izbjegavanja također se nije pokazala statistički značajnom ($t(250) = 0.99; p > 0.05$), odnosno muškarci i žene ne razlikuju se značajno po jačini povezanosti grandioznog narcizma s izbjegavanjem.

Rasprava

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati spolne razlike u narcizmu, te ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti kod mladih odraslih osoba. U okviru prvog problema, ispitano je postoje li spolne razlike u izraženosti grandioznog i vulnerabilnog narcizma. Očekivana je veća izraženost vulnerabilnog narcizma kod žena, a grandioznog narcizma kod muškaraca. Drugi problem bio je ispitati povezanost podtipova narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima, a očekivala se pozitivna povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću i izbjegavanjem, te pozitivna povezanost grandioznog tipa s izbjegavanjem i negativna povezanost s anksioznošću. Treći problem bio je ispitati ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima.

U nastavku će se interpretirati i objasniti rezultati dobiveni kao odgovor na postavljene hipoteze.

Spolne razlike u narcizmu

Prva hipoteza djelomično je potvrđena. Rezultati su pokazali da je kod žena vulnerabilni tip narcizma statistički značajno izraženiji nego kod muškaraca, što je u skladu s hipotezom. Suprotno od očekivanog, grandiozni tip narcizma nije se pokazao statistički značajno izraženiji kod muškaraca. Komponenta neuroticizma prisutna kod vulnerabilnog tipa narcizma mogla bi kod žena povećati izraženost tog tipa narcizma u odnosu na muškarce (Grijalva i sur., 2015). Pincus i sur. (2009) također navode veću izraženost vulnerabilnog tipa narcizma kod žena. S druge strane, različite mjere grandioznog narcizma u istraživanjima na velikim uzorcima konstantno ukazuju na veću izraženost tog podtipa kod muškaraca, i ta razlika je stabilna kroz sve dobne skupine. Grijalva i sur. (2015) dobili su najizraženije spolne razlike u eksploataciji, povlaštenosti i autoritetu, dok su razlike u grandioznosti i egzibicionizmu bile znatno manje. Tschanz, Morf i Turner (1998; prema Morf i Rhodewalt, 2001) također navode kako su eksploatacija i povlaštenost manje integrirani u konstrukt narcizma kod žena u odnosu na muškarce. Takvi nalazi imaju smisla jer bi se, zbog spolnih razlika u razvoju i socijalizaciji, izražavanje narcizma i strategije očuvanja pozitivne slike o sebi mogle razlikovati kod žena i muškaraca (Morf i Rhodewalt, 2001).

Teorija socijalnih uloga je koristan okvir za razumijevanje spolnih razlika i sličnosti (Eagly, 1987; Eagly i Wood, 1999; prema Grijalva i sur., 2015), uključujući one povezane s osobinama ličnosti poput narcizma. U teoriji socijalnih uloga naglasak je na uvjerenju o spolnim ulogama. Većina spolnih stereotipa može se kategorizirati u slijedeće dvije dimenzije: osobine povezane s djelovanjem (eng. „*agentic*“ osobine), kao što su asertivnost, kompetitivnost, visoko samopouzdanje, agresivnost i ambicioznost; i osobine povezane s brigom o drugima (eng. „

communal“ osobine), poput brižljivosti, nesebičnosti, osjetljivosti na potrebe drugih, nježnosti i suosjećajnosti. U kontekstu teorije socijalnih uloga, osobine povezane s djelovanjem u skladu su sa socijalnim ulogama koje proizlaze iz aktivnosti kojima su se muškarci kroz povijest bavili kako bi ostvarili ekonomske resurse. S druge strane, osobine povezane s brigom o drugima konzistentne su sa socijalnim ulogama proizašlim iz ženskih reproduktivnih aktivnosti (Grijalva i sur., 2015).

Mnogi korelati narcizma čini se odražavaju visoku razinu osobina povezanih s djelovanjem (kompetitivnost, dominantnost, potreba za postignućem), dok su osobine povezane s brigom o drugima, gdje je fokus na održavanju i osnaživanju socijalnih veza, negativno povezane s narcizmom, posebice s komponentom iskorištavanja/povlaštenosti (Grijalva i sur., 2015).

Pretpostavka ove teorije je da su kod narcističnih pojedinaca naglašenije osobine povezane s djelovanjem, jer im je važnije napredovati nego održavati socijalne odnose. Te osobine često su povezane sa stereotipima muškaraca, stoga je pretpostavka da će i grandiozni narcizam biti izraženiji kod njih nego kod žena. I simptomi narcističnog poremećaja ličnosti slični su maskulinoj ulozi stereotipnoj za muškarce u našoj kulturi, uključujući fizičku ekspresiju bijesa, snažnu potrebu za moći i autokratski stil vođenja (Grijalva i sur., 2015). Kriteriji za antisocijalni, paranoidni i opsesivno-kompulzivni poremećaj ličnosti, koje karakteriziraju nasilna, neprijateljska i kontrolirajuća ponašanja, također predstavljaju ekstremne stereotipe muškaraca (Nolen-Hoeksema, 2007). Suprotno tome, teoretičari tvrde da su histrionski, ovisni i granični poremećaj ličnosti, koje karakterizira napadno ponašanje, emocionalnost i ovisnost o drugima, ekstremne verzije negativnih stereotipa ličnosti žena (Kaplan, 1983; Walker, 1994; Sprock, 2000; prema Nolen-Hoeksema, 2007).

Rudman, Moss-Racusin, Phelan, i Nauts (2012; prema Grijalva i sur., 2015) u svom istraživanju tražili su od 832 sudionika da ocijene 64 stereotipne osobine po tome koliko su im poželjne/nepoželjne kod muškaraca i žena. Osobine koje su se smatrale poželjnijima kod muškaraca uključivale su usmjerenost na karijeru, sposobnosti vodstva, agresivnost, asertivnost i neovisnost, dok su najnepoželjnije osobine bile emotivnost, naivnost, slabost, nesigurnost i lakovjernost. Poželjne osobine žena bile su emotivnost, toplina, zainteresiranost za djecu, osjetljivost za potrebe drugih, dok su najnepoželjnije osobine bile agresivnost, dominantnost, arogantnost i buntovništvo. Ti rezultati ukazuju na vjerovanje da muškarci trebaju biti usmjereni na djelovanje i ne smiju biti „slabi“, dok žene trebaju biti usmjerene na brigu o drugima i ne bi trebale biti dominantne. Pozitivna povezanost narcizma i osobina povezanih s djelovanjem (Bradlee i Emmons, 1992; prema Grijalva i sur., 2015), uz činjenicu da je

društveno prihvatljivije da muškarci iskazuju takve osobine dovodi do zaključka da je grandiozni narcizam manje adaptivan za žene, zbog čega bi mogao biti izraženiji kod muškaraca. Neki autori navode kako se upravo zbog društvene osude određenih ponašanja kod žena, iskazivanje simptoma različitih poremećaja može kod njih razlikovati u odnosu na muškarce. Tako bi kod žena mogli biti prisutni prikriveni načini antisocijalnog ponašanja poput okrutnosti prema vlastitoj djeci i sabotiranja kolega s posla (Cale i Lilienfeld, 2002; prema Nolen-Hoeksema, 2007). Također, žene bi za ostvarivanje svojih narcističnih ciljeva mogle koristiti suptilnije i indirektne strategije. Na primjer, postizanje određenog statusa ili moći mogli bi biti ostvareni kroz povezivanje sa značajnim pojedincima visokog statusa (Morf i Rhodewalt, 2001).

Veća izraženost vulnerabilnog narcizma kod žena također je u skladu sa socijalnim ulogama. Socijalizacijom se kod žena potiču osobine povezane s brigom o drugima, odnosno naglasak je na uspostavljanju i održavanju socijalnih veza. To bi moglo objasniti veću osjetljivost i anksioznost vulnerabilnih žena u interpersonalnim odnosima (strah od odbijanja, napuštanja), kao i svijest o postojanju problema u vezi koja nije prisutna kod grandioznih pojedinaca. Maladaptivni oblik ponašanja bilo bi pretjerano ulaganje u vezu ili pretjerano poistovjećivanje s partnerom (Morf i Rhodewalt, 2001).

Kulturalne promjene u socijalnim ulogama koje su nastale tijekom vremena, dovele su do sve veće izraženosti osobina usmjerenih na djelovanje kod žena, kao i povećanja usmjerenosti na sebe, a time i narcizma (Grijalva i sur., 2015). Također postoje istraživanja koja ukazuju na sve veću sličnost muškaraca i žena u različitim osobinama usmjerenim na djelovanje, poput asertivnosti, maskuliniteta i instrumentalnosti (Twenge, 2001; prema Grijalva i sur., 2015). Dakle, čini se da su žene kroz vrijeme postale više usmjerene na djelovanje. U tom slučaju bi, zbog preklapanja osobina usmjerenih na djelovanje s narcizmom, došlo do smanjenja spolnih razlika u narcizmu. To je jedno od mogućih objašnjenja zbog čega se u ovom istraživanju razlika u grandioznom narcizmu nije pokazala značajnom.

U ovom istraživanju sudionici su na mjeri grandioznog narcizma postigli prosječni rezultat koji je manji od navedenog za nekliničku populaciju. Jedno od mogućih objašnjenja je nedostatak pojedinaca s izraženom grandioznošću u istraživanju. Naime, sudionici nisu ni na koji način nagrađeni za svoje sudjelovanje (npr. bodovima na fakultetu, novčanom naknadom), te je moguće da grandiozne ličnosti zbog nedostatka osobne koristi nisu bile motivirane sudjelovati isključivo zbog doprinosa istraživanju. Također, sudionici su u upitniku grandioznog narcizma između dvije tvrdnje lako mogli odabirati onu socijalno poželjniju (npr. „Ja sam skromna osoba“ nasuprot „Ja nisam skromna osoba“).

Nadalje, grandiozni tipovi ličnosti često su označeni kao „nesvjesni narcisi“ zbog smanjenog uvida u utjecaj koji imaju na druge (Gabbard, 1989, 1998; prema Dickinson i Pincus, 2003). U svom istraživanju, Dickinson i Pincus (2003) su kroz dijagnostičke intervjuje procijenili grandiozne ličnosti visoko na dramatičnim osobinama povezanim s narcističkim, antisocijalnim i histrionskim poremećajem ličnosti, te je zapaženo dominirajuće i osvetoljubivo ponašanje u interpersonalnim odnosima. No, unatoč opaženoj patologiji, grandiozni pojedinci poricali su teškoće u interpersonalnim odnosima i odražavali pozitivne reprezentacije sebe. Zbog pozitivne slike o sebi, njihove samoprocjene često su preuveličane te se razlikuju od realnih procjena (Dickinson i Pincus, 2003).

Analiza varijance nije pokazala statistički značajan glavni učinak dobi na izraženost vulnerabilnog narcizma. No, dobiven je značajan učinak dobi na izraženost grandioznog narcizma, odnosno mlađi sudionici (od 20 do 29 godina) imaju izraženiji grandiozni narcizam od starijih sudionika (od 30 do 40 godina). Ovi rezultati u skladu su s prijašnjim istraživanjima. Wink (1992) je u dvadesetogodišnjem longitudinalnom istraživanju identificirao tri vrste narcizma (vulnerabilni, grandiozni i zdravi narcizam) koji su pokazali određene obrasce promjene ličnosti od doba fakulteta do srednje dobi. Obilje energije, grandioznost i egzibicionizam grandioznih narcisa bio je na vrhuncu u ranoj odrasloj dobi. Dok su rezultati grandioznog narcizma bili najviši u kasnim 20im godinama, kod zdravog narcizma su 30e i 40e godine bile vrijeme ubrzanog rasta samopouzdanja, staloznosti, razumijevanja sebe i drugih, učinkovitosti, te posvećenosti karijerama visokog statusa. Različito vrijeme rasta ličnosti kod grandioznih i zdravih narcisa podržava tvrdnju da rana odrasla dob pogoduje onima koji žele trenutačnu slavu, dok su zahtjevi srednje dobi prikladniji za one koji ulažu vrijeme u ostvarivanje vlastitih ideja (Wink, 1992). I drugi istraživači navode kako se narcizam smanjuje s dobi (Foster i sur., 2003; Roberts, Edmonds, i Grijalva, 2010; prema Grijalva i sur., 2015), te da je moguće da su spolne razlike naglašenije u određenim dobnim periodima, poput razlika u samopoštovanju (Grijalva i sur., 2015).

Narcizam i privrženost

Pretpostavlja se da bi dimenzija anksioznosti mogla biti povezana samo s vulnerabilnim narcizmom, dok se povezanost anksioznosti s grandioznim narcizmom ne očekuje zbog sklonosti tog podtipa za odbacivanjem važnosti privrženosti. S druge strane, rezultati na dimenziji izbjegavanja mogli bi biti povezani s oba podtipa narcizma, s obzirom da se na izbjegavanje može gledati kao na obrambeni mehanizam (Smolewska i Dion, 2005).

Druga hipoteza djelomično je potvrđena. Kao što je očekivano, analizom povezanosti

vulnerabilnog tipa narcizma s dimenzijama anksioznosti i izbjegavanja, dobivena je statistički značajna pozitivna povezanost s obje dimenzije. To je u skladu s rezultatima prijašnjih istraživanja. Smolewska i Dion (2005) dobili su povezanost visokih rezultata vulnerabilnog narcizma s visokim rezultatima dimenzija anksioznosti i izbjegavanja, odnosno rezultat vulnerabilnog narcizma predviđao je individualne razlike u privrženosti, posebice anksioznosti, i obratno. Anksioznost se može povezati s visokim razinama vulnerabilnog narcizma jer su vulnerabilni pojedinci manje otporni na stresne događaje i skloni su doživljavanju neugodnih emocija (Mikulincer i Florian, 1998; prema Smolewska i Dion, 2005). Takvi se pojedinci u romantičnim vezama mogu osjećati inferiornima i nedostojnima pažnje, što stvara osjećaj anksioznosti. To je posljedica krhke prirode njihovog samopouzdanja, stoga kronična osjetljivost i razočaranja zbog neostvarenih očekivanja mogu dovesti do socijalnog povlačenja i izbjegavanja u pokušaju da se samopuzdanje održi (Cooper, 1998; Gabbard, 1989, 1998; Gersten, 1991; Kraus i Reynolds, 2001; Wink, 1991; prema Dickinson i Pincus, 2003). Vulnerabilni narcisi pokazuju strah od vezanja s drugima, nedostatak samopouzdanja u iniciranju i održavanju veza, te strah od toga da će biti razočarani ili posramljeni zbog svojih potreba u vezi. Mogu djelovati sramežljivo i anksiozno, no također se osjećaju povlašteni i s vremenom u odnosima počinju s iskorištavanjem (Cooper, 1981, 1998; Gabbard, 1998; prema Dickinson i Pincus, 2003). U istraživanju Dickinson i Pincus (2003) i grandiozni i vulnerabilni pojedinci izvjestili su o problemima s osvetoljubivim i dominantnim interpersonalnim ponašanjem, vjerojatno zbog osjećaja povlaštenosti i iskorištavanja koji su karakteristični za oba podtipa. No, za razliku od grandioznih sudionika, vulnerabilni su izvjestili i o emocionalnoj hladnoći, izbjegavanju ili distanciranosti u vezi, vjerojatno zbog teškoća u kontroliranju vulnerabilnosti (Cooper, 1981, 1998; prema Dickinson i Pincus, 2003). Vulnerabilni pojedinci osjećaju problematičnost svojih interpersonalnih odnosa, što ukazuje na njihovu svijest o vulnerabilnosti unutar veze. Dok grandiozni tipovi mogu modelirati svoju osjetljivost na način da se promoviraju na pozitivan način i preuveličavaju, vulnerabilni tipovi ne koriste preuveličavanje već su skloniji izbjegavanju veza (Dickinson i Pincus, 2003). Sukladno tome, rezultati podržavaju hipotezu da su kod vulnerabilnih narcisa izraženiji stilovi privrženosti povezani s negativnom slikom o sebi, odnosno plašljivi i preokupirajući stil.

Drugi dio hipoteze odnosio se na grandiozni podtip narcizma, a očekivala se njegova pozitivna povezanost s izbjegavanjem te negativna povezanost s anksioznošću. Iako je dobivena negativna povezanost s dimenzijom anksioznosti, ona nije statistički značajna kao ni povezanost s dimenzijom izbjegavanja. Dickinson i Pincus (2003) istraživali su podtipove narcizma i njihovu povezanost sa stilovima privrženosti i interpersonalnim funkcioniranjem, te

su dobili povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s izbjegavajućim poremećajem ličnosti i plašljivim stilom privrženosti kojeg karakterizira anksioznost i izbjegavanje u vezama. Također su dobili povezanost grandioznog tipa narcizma sa sigurnim ili odbijajućim stilom privrženosti u kojima je anksioznost niska. Nadalje, grandiozni tip povezan je s egzibicionizmom, agresivnosti, društvenosti, dominantnosti i samoprihvatanjem; dok je vulnerabilni podtip povezan sa smanjenom društvenosti i niskim samoprihvatanjem. Supružnici sudionika ocijenili su i grandiozne i vulnerabilne pojedince okrutnima, arogantnima, svadljivima i zahtjevnima. Samo vulnerabilni tip ocijenjen je kao nezadovoljan, anksiozan i ogorčen, dok je samo grandiozni tip ocijenjen kao agresivan i egzibicionistički. S obzirom da grandiozni narcisi odbacuju važnost socijalnih veza, te koriste iskorištavanje i egzibicionizam kako bi stvorili iluziju vlastite važnosti, u toj skupini romantični odnosi ne moraju biti povezani s visokom razinom anksioznosti. No, iako ne izvještavaju o osjećaju anksioznosti, Robbins i Dupont (1992; prema Smolewska i Dion, 2005) navode kako je primarni razlog njihovog odbacivanja bliskih odnosa prijetnja koju oni predstavljaju za njihov pojam o sebi, što može dovesti do više razine izbjegavanja.

Grandiozni narcisi ne pokazuju strah u vezama, vjerojatno zbog činjenice da oni češće uzrokuju teškoće svojim partnerima nego obrnuto (Miller, Campbell i Pilkonis, 2007; prema Miller i sur., 2011). Za razliku od vulnerabilnih narcisa, grandiozni ne izvještavaju o psihološkim problemima i negativnim emocijama. Zbog tendencije preuveličavanju, oni će izvjestiti o pozitivnijoj slici o sebi i svojem socijalnom funkcioniranju te će kod njih biti izraženije visoko samopouzdanje i sigurni ili odbijajući stil privrženosti (Dickinson i Pincus, 2003). Dok se grandiozni narcisi doživljavaju pozitivnima u kontekstu iskustava u vezama i dominantnu su i asertivni, drugi negativnije opisuju njihov utjecaj nego oni sami. To potvrđuje prijašnje teorije i istraživanja koji kažu da takvim pojedincima nedostaje uvid u utjecaj koji imaju na druge i stoga imaju nerealistično viđenje sebe u odnosu na to kako ih drugi doživljavaju (Gabbard, 1989, 1998; Kernberg, 1975; Kohut, 1971, 1977; prema Dickinson i Pincus, 2003).

Rezultati ovog istraživanja u skladu su s rezultatima istraživanja Millera i suradnika (2011) u kojem je samo vulnerabilni tip pokazao patološki stil privrženosti, što je vidljivo iz značajnih korelacija s anksioznosti i izbjegavanjem. Kombinacija tih dviju dimenzija ukazuje na plašljivi stil privrženosti kod kojeg osobe imaju negativne modele sebe i drugih. Plašljivi stil povezan je s brojnim problematičnim ishodima, poput graničnog poremećaja ličnosti (Minzenberg, Poole, i Vinogradov, 2006; prema Miller i sur., 2011), agresivnosti (Tweed i

Dutton, 1998; prema Miller i sur., 2011), ovisnosti o drogama (Schindler i sur., 2005; prema Miller i sur., 2011), te ostalim rizičnim ponašanjima (Gwadz, Clatts, Leonard, i Goldsamt, 2004; prema Miller i sur., 2011). Slično tome, vulnerabilni pojedinci izvještavaju o psihološkim problemima poput depresije, anksioznosti, paranoje, te osjetljivosti u interpersonalnim odnosima (Miller i sur., 2011).

U skladu s rezultatima ovog istraživanja, Miller i sur. (2011) također su dobili negativnu, neznčajnu povezanost grandioznog podtipa s anksioznosti i izbjegavanjem. Nedostatak teškoća povezanih s privrženosti u skladu je s rezultatima koji ukazuju da grandiozni narcizam nije povezan s traumatičnim događajima iz djetinjstva, lošim roditeljskim stilom i alkoholizmom roditelja (Miller i sur., 2010; Brennan, Shaver i Tobey, 1991; prema Miller i sur., 2011), niskim samopouzdanjem i nereguliranjem emocija (Bartholomew i Horowitz, 1991; Miller i Campbell, 2008; prema Miller i sur., 2011), odnosno konstruktima povezanim s nesigurnim stilovima privrženosti. Također, suprotno osobama s plašljivim stilom privrženosti, koje teško prekidaju vezu zbog straha da neće uspjeti uspostaviti drugu, grandiozni pojedinci brzo započinju i brzo završavaju veze. Njihove veze su u početku zadovoljavajuće, no postaju problematične zbog nedostatka bliskosti i zbog toga što negativna ponašanja narcisa postaju očita (nevjera, manipulacija, agresija). Završetak veze je negativnije doživljen od strane (bivšeg) partnera (Foster, Shrira i Campbell, 2003; prema Sedikides i Spencer, 2007), dok narcistični pojedinac lako nastavlja dalje, te kroz nove odnose regulira sliku o sebi koristeći različite strategije (Campbell, 2005; prema Sedikides i Spencer, 2007).

Uloga spola u povezanosti podtipova narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima

Treća hipoteza, prema kojoj se očekivalo da će povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću biti jača kod žena, a povezanost grandioznog tipa narcizma s izbjegavanjem kod muškaraca, nije potvrđena.

Takve jačine povezanosti očekivane su s obzirom na prethodno opisana istraživanja u kojima je vulnerabilni tip narcizma značajno izraženiji kod žena, a grandiozni kod muškaraca (Grijalva i sur., 2015; Pincus i sur., 2009), te istraživanja u kojima se vulnerabilni narcizam povezuje s visokom razinom anksioznosti (Smolewska i Dion, 2005) a grandiozni narcizam s izbjegavanjem (Dickinson i Pincus, 2003). Jača povezanost vulnerabilnog narcizma i dimenzije anksioznosti u odnosu na izbjegavanje također je u skladu s teorijom privrženosti (Fraley i Shaver, 2000; prema Smolewska i Dion, 2005). Anksiozna privrženost odražava sklonost anksioznosti i oprezu zbog straha od odbijanja i napuštanja. Suprotno tome, izbjegavajuća

privrženost, koja primarno odražava nelagodu kod bliskosti s drugima, trebala bi biti manje povezana s dinamikom vulnerabilnog narcizma (Smolewska i Dion, 2005). U istraživanju Bartholomew i Horowitza (1991), kod žena su dobiveni znatno viši rezultati na preokupirajućem stilu privrženosti (visoka razina anksioznosti i niska razina izbjegavanja), dok je kod muškaraca bio izraženiji odbijajući stil (visoka razina izbjegavanja i niska razina anksioznosti). Nadalje, osobe s odbijajućim stilom privrženosti izvještavale su o problemima povezanim s nedostatkom topline u socijalnim odnosima, dok su sudionici s preokupirajućim stilom visoko ovisni o drugima kako bi održali pozitivnu sliku o sebi i pokušavaju to postići kontrolirajućim interpersonalnim stilom (Bartholomew i Horowitz, 1991).

U ovom istraživanju nisu dobivene očekivane spolne razlike u jačini povezanosti podtipova narcizma i dimenzija privrženosti. Mogući razlog jest nepostojanje razlike između žena i muškaraca na mjeri grandioznog narcizma, kao i neznčajne povezanosti grandioznog narcizma s dimenzijama privrženosti, zbog čega ni razlike u jačinama povezanosti nisu dovoljno naglašene.

Doprinos, ograničenja i smjernice za buduća istraživanja

Prednost ovog istraživanja je što je provedeno na relativno velikom, i raznolikom uzorku. Prikupljanje sudionika putem interneta omogućilo je uzorak sudionika šireg raspona dobi (od 20 do 40 godina), različitih po razini i smjeru obrazovanja; što bolje odražava generalnu populaciju. To je prednost u odnosu na mnoga istraživanja koja koriste prigodan uzorak, odnosno provedena su na skupini studenata istih studijskih grupa. Nedostatak ovog načina prikupljanja sudionika je nemogućnost kontrole ili uvida u to tko ispunjava upitnike, te je općenito smanjena mogućnost generalizacije rezultata budući da ne odgovara strogim kriterijima reprezentativnosti.

Nadalje, istraživanje se oslanja na podatke dobivene isključivo samoprocjenama sudionika, a ne mjerenjem njihovog stvarnog ponašanja. Kod samoprocjena postoji mogućnost davanja iskrivljenih i socijalno poželjnih odgovora. Stoga bi, zbog samog predmeta istraživanja, bilo korisno uz samoprocjene uključiti i procjene kliničara i osoba bliskih sudionicima. Također, s obzirom da je istraživanje provedeno na nekliničkom uzorku, trebalo bi rezultate replicirati na uzorcima kliničke populacije. Umjesto jedne, trebalo bi uzeti u obzir više mjera grandioznog i vulnerabilnog narcizma, te usporediti rezultate.

Nacrtno istraživanje je korelacijski, zbog čega nije moguće donošenje zaključaka o uzročno-posljedičnoj povezanosti među ispitanim konstruktima, niti uvid u njihove promjene

tijekom vremena. Iako je raspon dobi sudionika širok, potrebna su daljna istraživanja s individualnim, longitudinalnim podacima.

Rezultati ovog istraživanja pokazali su da spol ima ulogu u izraženosti vulnerabilnog narcizma, te da su podtipovi narcizma različito povezani s dimenzijama privrženosti. S obzirom da je narcizam psihološka osobina povezana s vrlo važnim ponašajnim ishodima, spolne razlike u narcizmu pomogle bi objasniti i opažene spolne razlike u određenim ponašanjima (npr. agresivnost, vodstvo...). U ovom radu opisana je teorija socijalnih uloga, no ne postoje točna saznanja o tome na koji način se razvijaju spolne razlike, stoga je potrebno istražiti specifične faktore (kulturalne, socijalne i biološke) koji doprinose spolnim razlikama u razvoju narcističnih osobina ličnosti.

Grijalva i sur. (2015) navode da su pojedinci s vulnerabilnim narcizmom skloniji tražiti pomoć, no da je veća vjerojatnost da će grandiozni narcisi dobiti dijagnozu narcističnog poremećaja ličnosti. To bi, u kontekstu spolnih razlika, značilo da žene kod kojih je izražen vulnerabilni narcizam češće traže psihološku pomoć, dok je narcistični poremećaj češće dijagnosticiran muškarcima (Hartung i Widiger, 1998; Stinson i sur., 2008; prema Grijalva i sur., 2015). Neuočavanje vulnerabilnog tipa narcizma može dovesti do problema lažno negativnih (patologija se ne identificira) i lažno pozitivnih (narcistična patologija se pogrešno zamijeni za drugu patologiju) dijagnoza. Vulnerabilni narcizam može biti pogrešno dijagnosticiran kao izbjegavajući ili granični poremećaj ličnosti, zbog kriterija koji se preklapaju (Dickinson i Pincus, 2003). Stoga je jasno razlikovanje podtipova narcizma, i prepoznavanje da pojedinci s obzirom na spol mogu imati različite manifestacije narcizma, važno zbog doprinosa točnijoj dijagnostičkoj procjeni. Također, tijek i smjer terapije mogu se prilagoditi uzevši u obzir podtip narcizma, a moguće je i uspostavljanje boljeg terapijskog odnosa. Nadalje, pacijente bi trebalo razmotriti individualno, prema varijacijama na dimenzijama grandioznog i vulnerabilnog narcizma. Miller i sur. (2013) predlažu uvođenje dijagnostičkog specifikatora kako bi se odredio stupanj u kojem je vulnerabilnost prisutna. Tako bi osobe kod kojih je, uz grandiozne kriterije, izražena i značajna vulnerabilnost u identitetu (smanjeno samopouzdanje), samousmjerenosti (traženje odobravanja od drugih) i osobinama ličnosti (anksioznost, depresija), dobile dijagnozu narcističnog poremećaja ličnosti s vulnerabilnim karakteristikama.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati spolne razlike u narcizmu, te ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti kod mladih odraslih osoba. U okviru prvog problema,

ispitano je postoje li spolne razlike u izraženosti grandioznog i vulnerabilnog narcizma. Očekivana je veća izraženost vulnerabilnog narcizma kod žena, a grandioznog narcizma kod muškaraca. Rezultati su djelomično potvrdili hipotezu, odnosno pokazali su da je kod žena statistički značajno izraženiji vulnerabilni tip narcizma, no spolne razlike u grandioznom narcizmu nisu se pokazale značajnima.

Drugi problem bio je ispitati povezanost podtipova narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima, a očekivala se pozitivna povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću i izbjegavanjem, te pozitivna povezanost grandioznog tipa s izbjegavanjem i negativna povezanost s anksioznošću. Druga hipoteza također je djelomično potvrđena jer je dobivena očekivana povezanost vulnerabilnog narcizma i dimenzija privrženosti, dok grandiozni narcizam nije značajno povezan niti s jednom od dimenzija.

Treći problem bio je ispitati ulogu spola u odnosu narcizma i dimenzija privrženosti u bliskim odnosima. Očekivalo se da će povezanost vulnerabilnog tipa narcizma s anksioznošću biti jača kod žena, a povezanost grandioznog tipa narcizma s izbjegavanjem kod muškaraca, no ta hipoteza nije potvrđena.

Ukupno gledano, rezultati dobiveni u ovome istraživanju imaju određene teorijske i praktične implikacije, no potrebno je provesti daljnja istraživanja uzimajući u obzir nedostatke ovoga.

Literatura

Američka psihijatrijska udruga (2014). *Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje, peto izdanje - DSM-5*. Jastrebarsko: Naknada Slap.

- Bartholomew, K. i Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: a test of four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, *61*, 226-44.
- Besser, A. i Priel, B. (2010). Grandiose narcissism versus vulnerable narcissism in threatening situations: Emotional reactions to achievement failure and interpersonal rejection. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *29*, 874-902.
- Brennan, K. A., Clark, C. L. i Shaver, P. R. (1998). Self-report measures of adult romantic attachment. An integrative overview. U: J. A. Simpson i W. S. Rholes (ur.), *Attachment theory and close relationships* (46-76). New York: The Guilford Press.
- Cain, N.M., Pincus, A.L. i Ansell, E.B. (2008). Narcissism at the crossroads: phenotypic description of pathological narcissism across clinical theory, social/personality psychology, and psychiatric diagnosis. *Clinical Psychology Review*, *28*, 638–656.
- Cheek, J. M., Hendin, H. M. i Wink., P. M. (2013). An extended version of the Hypersensitive Narcissism Scale. *Association for Research in Personality*.
- Davison, G. C. i Neale, J. M. (2002). *Psihologija abnormalnog doživljavanja i ponašanja*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Dickinson, K. A. i Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable Narcissism. *Journal of Personality Disorder*, *17*, 188-207.
- Donaldson, T.S. (1968). Robustness of the F-Test to errors of both kinds and the correlation between the numerator and denominator of the F-Ratio. *Journal of the American Statistical Association*, *63*, 660-676.
- Fraley, R. C., Waller, N. G. i Brennan, K. A. (2000). An item-response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, *78*, 350-365.
- Grijalva, E., Newman, D.A., Tay, L., Donnellan, M.B., Harms, P. D., Robins, R.W. i Yan, T. (2015). Gender differences in narcissism: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, *141*(2), 261.
- Hendin, H.M. i Cheek, J.M. (1997). Assessing Hypersensitive Narcissism: A Re-examination of Murray's Narcissism Scale. *Journal of Research in Personality*, *31*, 588-599.
- Nekić, M. i Galić, M. (2006). Privrženost u odrasloj dobi. U: Lacković-Grgin, K. i Čubela Adorić, V. (ur.), *Odabrane teme iz psihologije odraslih*, Naklada Slap.
- Lannin, D. G., Guyll, M., Krizan, Z., Madon, S. i Cornish, M. (2014). When are grandiose and vulnerable narcissists least helpful? *Personality and Individual Differences*, *56*, 127-132.
- Larsen, R. J. i Buss, D. M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

- Levy, K. (2012). Subtypes, dimensions, levels, and mental states in narcissism and narcissistic personality disorder. *Journal of Clinical psychology*, 68, 886-897.
- MacDonald, P. (2014). Narcissism in the modern world. *Psychodynamic Practice*, 20(2), 144-153.
- Miller, J.D., Gentile, B., Wilson, L. i Campbell, W.K. (2013). Grandiose and vulnerable narcissism and the *DSM-5* pathological personality trait model. *Journal of Personality Assessment*, 95(3), 284–290.
- Miller, J.D., Hoffman, B.J., Gaughan, E.T., Gentile, B., Maples, J. i Campbell, W.K. (2011). Grandiose and vulnerable narcissism: A nomological network analysis. *Journal of Personality*, 79, 1013–1042.
- Morf, C. C. i Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12(4), 177-196.
- Nolen-Hoeksema, S. (2007). *Abnormal psychology*. Boston: McGraw-Hill.
- Petz, B. (2004). *Osnovne statističke metode za nematematičare*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Pincus, A.L., Ansell, E.B., Pimentel, C.A., Cain, N.M., Wright, A.G.C., i Levy, K.N. (2009). Initial construction and validation of the Pathological Narcissism Inventory. *Psychological Assessment*, 21, 365-379.
- Raskin, R. i Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 890–902.
- Sedikides, C. i Spencer, S.J. (2007). *The Self*. New York : Psychology Press.
- Smolewska, K. i Dion, K.L. (2005). Narcissism and adult attachment: A multivariate approach. *Self and Identity*, 4, 59–68.
- Wink, P. (1992). Three types of narcissism in women from college to mid-life. *Journal of Personality*, 60(1).